

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами ХІХ Міжнародної
науково-практичної конференції
(23–24 лютого 2023 р., м. Харків)**

Харків 2023

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами XIX Міжнародної
науково-практичної конференції
(23–24 лютого 2023 р., м. Харків)

Харків
2023

УДК [37:001]«20»

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 15.03.2023 р.)

Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць за результатами XIX Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 лютого 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. К. Юр'євої. — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. — 480 с.

Мови видання: українська, англійська, грузинська.

У збірнику представлено результати актуальних наукових досліджень науковців, викладачів, учителів, вихователів, докторантів, аспірантів – учасників XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 23–24 лютого 2023 р.) з України, Азербайджану, Грузії, Китайської Народної Республіки, Німеччини, Республіки Польща.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст публікацій несуть автори.

Організаційний комітет конференції:

Бойчук Юрій – голова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Бережна Світлана – заступник голови організаційного комітету, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Аланія Марина – доктор економічних наук, професор, Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі (Тбілісі, Грузія)

Гаврілова Людмила – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти Донбаського державного педагогічного університету (Слов'янськ, Україна)

Гоголішвілі Отар – доктор історичних наук, професор, Батумський державний університет імені Шота Руставелі; правитель Музею імені Харитона Ахвледіані (Батумі, Грузія)

Карапетян Володимир – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Метрєвелі Лія – доктор філософії з освітніх наук, професор, Грузинський технічний університет (Тбілісі, Грузія)

Мікеладзе Тамар – доктор педагогічних наук, асоційований професор, завідувач департаменту освітніх наук, Телавський державний університет імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Модебадзе Ніно – кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету освітніх наук, Телавський державний університет імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Соколова Алла – доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Тавдгірідзе Лела – доктор педагогічних наук, професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Фомін Володимир – доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва, декан факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Хусейнов Разім – доктор філософії з фізики, асоційований професор, Гянджінський державний університет (Гянджі, Азербайджан)

Цотніашвілі Заза – політолог, доктор філологічних наук, професор, академік Національної академії наук Грузії, директор програм з журналістики Кавказького міжнародного університету (Тбілісі, Грузія)

Шашавіашвілі Кетеван – доктор історичних наук, асоційований професор, Кавказький міжнародний університет (Тбілісі, Грузія)

Шерозія Нато – кандидат педагогічних наук, асоційований професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Шукашвілі Ія – головний спеціаліст Бюро міжнародних відносин Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Юр'єва Катерина – заступник голови організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Янкович Олександра – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської Вищої Школи (Бидгощ, Польща); завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)

<i>Сулханішвілі Н.</i> Характеристика розподілу ґрунтів у мікрзоні Кіндзмараулі, Кварельський муніципалітет.	127
<i>Чалаташвілі С.</i> Вплив порошку виноградних кісточок на процес трансформації антоціанів при витримці червоного сухого вина з винограду сорту Оджалеш.	131
СИСТЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ, ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ.	134
<i>Abuladze K.</i> Comparative analysis of category of case in the georgian and english languages.	135
<i>Басілашвілі Н.</i> Вибори і громадянська відповідальність.	139
<i>Bataeva K.</i> On new modifications of CMC-texts content-analysis.	143
<i>Будякова О.</i> Біоекономіка: інтегрована наука на основі досліджень міждисциплінарного характеру.	147
<i>Бурдіашвілі М.</i> Просвітницька діяльність у Кварельському районі у першій половині та середині ХХ століття.	152
<i>Gogolishvili O., Sabanadze O.</i> Batumi – “A safe haven in the eastern shores of the Black Sea” within the 60s and 70s of the XIX century.	156
<i>Gvazava B.</i> The different foreign political vector of the South Caucasus countries in the post-Soviet period as a factor hindering regional integration.	166
<i>Dekanadze K.</i> Prominent Georgian writers of the 19th century and public figures about Adjara.	173
<i>Dekanoidze N.</i> Ethnic identity is a strategic resource of the state.	176
<i>Джавахішвілі Д.</i> Картлійсько-кахетинська царська сім'я на рубежі XVIII–XIX століть.	183
<i>Жибер Т.</i> Особливості проведення досліджень з допомогою інструментів ШІ.	189
<i>Ковальчук А., Сідлецька А.</i> Діагностика фінансово-економічних показників діяльності підприємства як умова забезпечення його прибутковості.	192
<i>Котик Л.</i> Використання методу ментальних карт у соціально-географічних дослідженнях.	197
<i>Лавринюк І.</i> Особливості перекладу міжкультурних текстів.	203
<i>Лупаренко С.</i> Ставлення до дитинства та дітей у країнах Стародавнього Сходу.	206
<i>Львова О.</i> Типологізація публікацій аналітичних центрів.	210
<i>Олейнікова Л., Лепьохін О.</i> Моделі розподілу фінансування освіти.	215
<i>Пальчик А.</i> Роль соціальних наук в методології практичного богослов'я (католицький підхід). ...	219
<i>Савицька А.</i> Використання емпіричних методів дослідження для виявлення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з соціально виключеною молоддю.	223
<i>Сеньовська Н.</i> Застосування міфопоетичного методу для дослідження трансформації фрагментів вищої української міфології в текстах.	226
<i>Стовба Т.</i> Система форсайт-методів як інструмент управління підприємством в умовах VANI-світу.	231
<i>Танько А.</i> До проблем забезпечення прав і свобод людини у діяльності поліції.	235
<i>Череп А., Воронкова В.</i> Соціально-економічна безпека як чинник забезпечення конкурентоспроможності економіки.	238
<i>Череп О., Дашко І.</i> Системний підхід до управління персоналом підприємства.	242
<i>Шевчук Р.</i> Актуальні проблеми публічного управління у сфері охорони здоров'я в Україні.	245
<i>Шершова Т.</i> Культурологія: методологічні орієнтири.	248
<i>Ялі А., Назимко Є.</i> Актуальні аспекти дослідження стану проблеми торгівлі дітьми.	252

Надія Сеньовська

*доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ МІФОПОЕТИЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАГМЕНТІВ ВИЩОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В ТЕКСТАХ

Анотація. У статті описана класифікація збережених елементів вищої української міфології. Виокремлено принципи побудови сучасного дискурсу про давню українську міфологію. Пропонується застосовувати їх при міфопоетичному аналізі літературних творів.

Ключові слова: міфопоетика як метод літературознавчого дослідження, вища українська міфологія.

Abstract. The article describes the classification of preserved elements of higher Ukrainian mythology. The principles of building a modern discourse on ancient Ukrainian mythology are singled out. It is proposed to use them in the mythopoetic analysis of literary works.

Key words: mythopoetics as a method of literary research, higher Ukrainian mythology.

Інтерес до міфів притаманний сучасному суспільству. Зараз, після повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року, українці нарешті теж масово зацікавилися власною міфологією. Причому саме її проявами у мистецтві. З іншого боку, наука про літературу на сьогодні нагромадила значний досвід дослідження міфологічного в художніх текстах різних жанрів.

Міфологічні студії не є чимось новим у науці. Міф – явище багатогранне, «універсальна чуттєва дійсність, структурована за людським світобаченням, не ідентична докільню. Втрата міфу відповідає втраті сенсу життя» [1, с. 538]. Міфологія (сукупність міфів) кожного народу містить свій власний простір. В українців, як і в їхніх сусідів, це дерево світу з різними рівнями: підземний, «наш» матеріальний, небесний, які можуть мати свої складові частини. Час також особливий. Він може бути лінійним (від минулого до сьогодення), або циклічним (по колу, відповідно до циклів природи, сільськогосподарських робіт тощо). І починається від створення світу. Традиційно виділяють нижчу (духи, демони, чарівні істоти, люди з надприродними здібностями) та вищу (творці, боги, герої – діти богів) міфологію. Залежно від історичних обставин, у кожного народу на сьогодні збереглися різні частини цього спадку. У міфі відображені вагомі для конкретного етносу сенси. Люди, які виховувалися та жили в межах його культури, зчитують та транслюють їх неусвідомлено. Часто навіть не знаючи всього комплексу міфології.

Сучасне літературознавство фокусує увагу на міфопоетиці – цим терміном позначають і творчу систему конкретного автора, і метод дослідження [2]. У словнику Дж. Куддона пропонується визначення міфопоетики як «художнього втілення, переробки міфічного матеріалу в літературі або створення авторської міфології [3, с. 527]. Міфопоетичний метод дає можливість досліджувати й сам текст, і його зв'язки з культурою, релігією, біографією автора. Тоді з'являються нові способи інтерпретації навіть добре відомих творів. Можна сказати, що так розкривається постійна взаємодія міфів і літератури. Важливо, що «значення міфу в літературному творі не тотожне його семантиці у першозразку й залежить від культури епохи, задуму письменника й жанру твору» [4, с. 452]. У межах цієї проблематики працювали українські літературознавці Г. Грабович, А. Гурдуз, О. Забужко, М. Зуєнко, О. Кобзар, Т. Мейзерська, Д. Наливайко, А. Нямцу, Я. Поліщук, та ін.

Саме зараз в Україні дуже важливо прочитати й збагнути знакові тексти нашої літератури з позиції глибинного, народного, справжнього. Однак, щоб повно сприйняти ці твори, треба мати уявлення про міфологію нашого народу. Проблема полягає в тому, що «українська міфологія не зафіксована цілісно: елементи давніх міфологічних уявлень, сюжетні мотиви ритуальних дійств опосередковано збереглись у фольклорних творах (казках, легендах, обрядових піснях, баладах), часто у поетично трансформованих формах» [4, с. 453]. У дослідженні пропонується класифікація збережених фрагментів вищої української міфології. Така цілісна структура дасть можливість аналізувати міфопоетику художніх текстів у контексті художньої трансформації та авторського переосмислення міфів про богів. При цьому варто керуватися сформульованими у 2022 році *принципами побудови сучасного дискурсу про давню українську міфологію*:

1. Відмежуватися від російського тлумачення.
2. Абстрагуватися від теорії про месіанство предків українців.
3. Прийняти як факт, що відновити, описати цілісну систему міфології предків сучасних українців з тим матеріалом, який є у розпорядженні науковців зараз, неможливо.
4. Відкинути ідею розроблення однієї системи чи структури української міфології.
5. Осмислити й переосмислити вірування предків, відновивши й створивши наново особливу, українську основу буття народу і нації [5, с. 3–4].

Основним завданням статті є класифікація збережених елементів вищої української міфології у перспективі їх виокремлення та аналізу в літературних творах.

До наших часів дійшли фрагменти української вищої міфології, котрі пов'язані із творенням світу, логікою світобудови, існуванням богів, сенсом життя людей.

1. Творення світу.

1.1. Світ з яйця. Символ світу і один з основних магічних предметів – писанка. Та й сам світ колись виник з яйця.

1.2. *Птахи-деміурги*. Іноді творцями (спів-творцями) світу виступають птахи (сокіл, качка, голуби). У старих колядках вони дістають землю з-під води. Можливо, то відгомін дуже давніх уявлень про богів, які ще не мали антропоморфної форми.

1.3. *Дуалізм присутній епізодично*. Дуже рідко протилежності можуть бути джерелом життя (вогнь і вода створили світ). Частіше йдеться про одного доброго Творця.

2. Логіка світобудови.

2.1. *Усе пронизане силою Творця*. Інші боги тим святіші, що ближчі до нього. Духи природи теж наділені цим, але в меншій мірі. Тому природа свята.

2.2. *Світове дерево*. Міф про впорядкованість світу. Традиційно вважається, що крона – це небо, там, де боги (Вирій). Стовбур – наш людський світ живих. А корені – підземний світ мертвих. Існують різні способи переходу між рівнями Світового дерева. У казках, наприклад, герої часто потрапляють на «той», «підземний» світ. На небо потрапити важче, але теж можливо.

2.3. *Ява і Нава*. Вважається, що наш матеріальний світ людей – то Ява. А нематеріальний світ – Нава, Потоїбччя. Мертвих називали навами. Непорушної межі між Явою і Навою немає. Перетнути її можна у різний спосіб, але перебувати «на тій стороні» істота з «протилежної» довго не може.

2.4. *Відсутність пекла як місця постійного перебування неправедних душ після смерті*. Ймовірно, язичницькі вірування ґрунтувалися на вірі в переселення душ чи переродження. Згадки про це є в казках і легендах, коли персонажі стають деревами, тваринами тощо.

2.5. *Вирій і птахи*. В українських міфах птахи на зиму відлітають у Вирій (на територію богів). Звідти вони (ластівки, жайворонки) приносять весну.

3. Існування богів.

3.1. *Сім'ї богів*. Ми не маємо відомостей про пантеон наших предків, але знаємо, що деякі боги мали родинні стосунки. Наприклад, Рожаниці (богині долі) – сестри або мати і дочки. Сварог (бог неба) і Сварожич (бог небесного вогню) – батько і син. Стрибог (бог вітрів) мав дітей-вітрів. А Перун (бог грому і блискавок) – дружину Перуницю (ймовірно, богиню дощу).

3.2. *По кілька богів мали стосунок до одного і того самого явища* (вогнь – Сварог, Сварожич; сонце – Дажбог, Ярило, Хорс; війна, битви – Перун, Світовит, Ярило, Яровит; мудрість – Велес, Троян, Триглав). Можливо, це просто того самого бога називали різними іменами. Але ми точно можемо сказати, що і сонце, і вогнь, і знання, і битви були дуже важливими та стали основою міфосвіту українців.

3.3. *Відсутність непримиренної ненависті, боротьба між богами має ритуальний характер*. Перун і Велес є суперниками (за жінку, блага). Водночас, завдяки їх боротьбі

йдуть дощі. Чорнобог і Білобог теж сприймаються як частини єдиного цілого (рівноваги?), а не «вороги до смерті».

3.4. *Відсутність відверто злих, лихих богів.* Боги роблять щось погане людям якщо така їхня роль у світобудові (зима, темрява). З ними можна домовитися. Надмірна жорстокість заради жорстокості практично не зустрічається.

4. Сенс життя людей.

4.1. *Люди – улюблені діти богів.* Відома й розтиражована цитата зі «Слова о полку Ігоревім» про Дажбожих онуків – русичів (українців). Ми точно не знаємо що саме малосся на увазі (тим більше часи написання тексту – уже християнські). Але, швидше за все, це стало словосполучення, відгомін язичницьких часів, коли наші предки дійсно вважали себе тими, про кого рідні боги піклуються.

4.2. *Предки зорять за нами.* Тобто, спостерігають з неба. І допомагають. Культ предків увійшов навіть до українського християнства. Є спеціальні дні, коли предків кличуть і пригощають. Зберігся фрагмент міфу, що зірки – то очі наших предків, або вікна у небі, звідки вони на нас дивляться.

4.3. *Правда і кривда. Сенс життя.* Персонажі Правда і Кривда як уособлення правильної (доброї, як боги і предки заповідали) та неправильної (недоброї, недозволеної) поведінки теж зустрічаються в казках. Можливо, сенс був у тому, чи людина живе відповідно до Прави (заповідей богів), чи ні.

4.4. *Воля. Неприйняття рабства.* Про те, що ранньоісторичні слов'яни не визнавали рабства і навіть власних рабів через деякий час відпускали на волю, нам свідчать їхні сучасники (наприклад, ромеї з Візантії). І є підстави вважати, що такими були релігійні переконання наших предків. Напевне, цей міф дуже глибоко закладений. Навіть сьогодні він активізувався в українців. Як і в їхніх предків-козаків. Свобода – головна цінність.

В історії нашої літератури була величезна кількість авторів, що писали тексти на основі міфологічних мотивів, інтерпретуючи їх по-своєму: Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, В. Земляк, П. Загребельний, В. Дрозд, О. Ільченко, І. Драч, П. Мовчан, Б.-І. Антонич, І. Калинець тощо. І є сподівання, що з часом їх буде більше. У кожному такому творі по-різному застосовуються й інтерпретуються виділені фрагменти. Це робить його аналіз ще цікавішим й змістовнішим. А міфопоетичні дослідження отримують нову перспективу.

Список використаних джерел

1. Зуєнко М. О. Категорія «міфопоетика» в сучасному літературознавстві. *Науковий вісник Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Філологічні науки*. 2014. № 18. С. 3–9.
2. Кобзар О. І. Міфопоетика як предмет і метод літературознавчого дослідження. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*, 2010. Вип. 15. С. 131–139. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10247/1/Nznuoaf_2010_15_23%20%281%29.pdf (дата звернення: 06.01.23)
3. Cuddon J. A. *English Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Harmondsworth: Penguin Reference, 1999. 991 p.
4. Літературознавчий словник-довідник. 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академія, 2007. 751 с.
5. Сеньовська Н. Принципи побудови сучасного дискурсу про давню українську міфологію: доповідь. *Тринадцята міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ»* (Мюнхен, 3–6 листопада 2022 року). URL : <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/Senjovska.pdf> (дата звернення: 17.02.23)

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),

Наукове видання

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції
(23–24 лютого 2023 р., м. Харків)

Відповідальний за випуск

К.А. Юр'єва

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк ризографічний.
Умов. друк. арк. 13,18 Наклад 100 прим. Замов.

Україна, 61002, Харків
вул. Алчевських, 29

У збірці представлено результати актуальних наукових досліджень вчених – викладачів, учителів, вихователів, докторантів, здобувачів третього (освітньо-наукового), другого (магістерського) і першого (бакалаврського) рівнів вищої освіти – учасників **XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень»** (Харків, 23–24 травня 2023 р.) з України, Грузії, Китайської Народної Республіки, Німеччини, Польщі.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись в освітньому процесі і в теоретичних наукових дослідженнях.